

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาโครงการวิจัยการถอดบทเรียนและถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้วนำมาสรุปอภิปรายผลและจัดทำข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1. การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

จากการถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน เริ่มจากการเชื่อมโยงคำหลัก 5 คำ ขององค์ปรัชญา กล่าวคือ 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมี เหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และ 2 เงื่อนไข คือ การใช้ ความรู้และการมีคุณธรรมเข้ากับบริบทในสภาพรวมของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นจากทุนชุมชนที่มีอยู่ 3 ประเภท คือ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนทรัพยากร จะเห็นได้ว่า การที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้นั้น ชุมชนจะต้องมีการพัฒนาตามศักยภาพและการพึ่งพาตนเองจากทุนที่มีอยู่ภายในชุมชนอย่างสมดุลต่อกัน กล่าวคือ มีการผลิตสินค้า สร้างรายได้ และพัฒนาอาชีพที่มีนัย (ทุนเศรษฐกิจ) มีการสร้างวัฒนธรรมแห่งความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน เกิดการใช้พลังกลุ่มในทางสร้างสรรค์เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม (ทุนสังคม) และมีการวางแผนจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้เป็นฐานการผลิตที่มี ความยั่งยืน (ทุนสิ่งแวดล้อม) โดยไม่ทำให้การพัฒนาทุนใดทุนหนึ่งนำมาซึ่งการสร้างผลเสียต่อทุนอื่นๆ ที่เหลืออยู่ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุลหรือไม่มีการวางแผนในเชิงบูรณาการของ มิติทุนต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพ โดยสังเขปแล้ว การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน กระบวนการพัฒนาจากทุนชุมชนในแต่ละด้านนั้น จะพบว่า จากหมู่บ้านตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์ นั้น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความหมายทางปฏิบัติของชุมชน คือ ความพอประมาณ กล่าวคือ มีการใช้ประโยชน์ทั้ง 3 ทุนที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเหมาะสมในปริมาณและสัดส่วนที่ไม่มากเกินไป และเกิดการพัฒนาในทุกด้านที่มีความสมดุลและยั่งยืนต่อกัน ความมีเหตุผล กล่าวคือ มีการวางแผนตัดสินใจใช้ทุนด้านต่างๆ บนพื้นฐานความรู้และมีคุณธรรมกำกับในกลไก ระบบ และวิธีการที่เหมาะสมกับศักยภาพบุคคลและลักษณะภูมิสังคมของหมู่บ้าน การมีภูมิคุ้มกัน

ที่ดีในตัว กล่าวคือ มีการสร้างระบบคุ้มครองคุณภาพชีวิตและทุนทั้ง 3 ด้านในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถรองรับสถานการณ์ความเสี่ยงต่างๆ จากภายในและภายนอกชุมชน ทั้งปัจจุบันและในอนาคตได้

การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนรองรับโดยเฉพาะด้านจิตใจและด้านสังคม ซึ่งจากการสนทนากลุ่มกับผู้นำที่มีบทบาทในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำที่มีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ มีคุณธรรมเมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ก็ทำให้เกิดความประนีประนอมกันในสังคมและนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ส่วนความสัมพันธ์ด้านสังคมในชุมชนนั้น คิดว่าชุมชนยังเป็นชุมชนที่เป็นชุมชนดั้งเดิม เป็นชุมชนชนบท ซึ่งเป็นลักษณะทางสังคมของชุมชนที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ดังนั้น ในเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นจะเป็นสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน เอื้ออาทรและดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชน มีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน มีการแลกเปลี่ยน แบ่งปันสิ่งของให้แก่กัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกันมากในระดับหนึ่ง ด้านเศรษฐกิจมีการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ โดยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการสร้างรายได้ เช่น กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มทอผ้า เป็นต้น มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินเพื่อให้มีเงินเก็บออมทางด้านเทคโนโลยี มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการติดตามข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ รวมถึงมีการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีแบบเดิมของชุมชนไว้เพื่อนำมาใช้ผสมผสานเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดเป็นประโยชน์ในชุมชนขึ้น

2. กระบวนการและขั้นตอนในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิเคราะห์ข้อมูล จะเห็นได้ว่า กระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากแนวคิดสู่แนวปฏิบัติจริงนั้น จะต้องอาศัยกระบวนการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะภูมิสังคมของแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีทุนต่างๆ ในชุมชนที่ไม่เหมือนกัน ตามแต่เหตุผล ที่มาของการเปลี่ยนแปลงหรือสภาพปัญหาในแต่ละชุมชน การสรุปถึงกระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละหมู่บ้าน จึงจะต้องประมวลปัจจัยและเงื่อนไขที่หลากหลายเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกันให้ได้มากที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้ ผลสรุปจากการศึกษานี้ เกิดจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการจัดประชุม การสนทนากลุ่ม เวทีระดมความคิดเห็น ตลอดจน การคืนข้อมูลเพื่อตรวจสอบโดยชุมชน พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปในลักษณะกระบวนการพัฒนา ดังต่อไปนี้

1) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แก่ประชาชนทั่วไปในหมู่บ้าน ตำบล เพื่อเรียนรู้การพัฒนาตนเอง การพัฒนาครอบครัว และการพัฒนาชุมชน โดยใช้เกณฑ์ชี้วัดกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกรมการพัฒนาชุมชน และเกณฑ์ชี้วัดกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงมหาดไทย

2) กระบวนการสร้างกลุ่มหรือแกนนำรับรู้ร่วมกันและมอบอำนาจให้กับประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน ก่อให้เกิดพลังร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดประโยชน์สูงสุดในชุมชนร่วมกัน

3) กระบวนการส่งเสริมสนับสนุนแก่ประชาชนให้สามารถนำเอาความรู้ที่ได้จากการเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน กระบวนการ กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนำไปต่อยอดกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำอยู่ก่อนแล้ว เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิต เช่น การทำนา ทำไร่ ประมง ปลูกสัตว์ ไร่นาสวนผสม ฯลฯ

4) กระบวนการมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความพร้อมและตั้งใจจริงเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนสามารถประกอบกิจกรรมและดำรงชีวิตอยู่ได้ สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ด้วยวิถีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างยั่งยืนสืบไป

5) กระบวนการสร้างแรงผลักดัน คือ การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องเริ่มจากการมีแรงบันดาลใจ หรือความศรัทธาที่เกิดขึ้นเอง หรือที่พบเห็นจากภายนอก หรือมีสภาพปัญหาเรื้อรัง ที่คอยกระตุ้นให้ค้นหาทางออกเป็นแรงผลักดัน

6) กระบวนการปรับเปลี่ยน คือ แรงผลักดันจะส่งผลตามมาให้เกิดการสำรวจตนเอง และพื้นที่หมู่บ้านเกิดความตั้งใจแน่วแน่ที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและวิถีปฏิบัติในชีวิต วิถีวัฒนธรรม ทั้งระดับปัจเจกชนหรือในระดับชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

7) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการสั่งสมองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทั้งจากสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อความรู้ความเข้าใจ และเกิดเป็นความมั่นใจยิ่งขึ้นในแนวคิดและแนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

8) กระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือ การเริ่มต้นพัฒนาชุมชนที่เป็นรูปธรรม จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เป็นระบบเป็นการบูรณาการในเชิงข้อมูลข่าวสาร และจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกใน

ชุมชน โดยพิจารณาใช้ประโยชน์จากทุนชุมชนในด้านต่างๆ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและสมดุลต่อกันเป็นหลัก

9) กระบวนการการประยุกต์ปฏิบัติจริง คือ แปลงแผนชุมชนลงสู่การพัฒนาในภาคปฏิบัติในทุกมิติ โดยเน้นการทำได้จริงตามสภาพที่เป็นอยู่ของสภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งสามารถติดตาม ประเมินผล ประยุกต์ ปรับปรุงแผนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ

10) กระบวนการนำเข้าสู่วิถีการพัฒนา คือ การพยายามขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรม ในกระบวนการพัฒนาที่ถาวร มิใช่เป็นเพียงโครงการใดโครงการหนึ่ง นั่นคือ ต้องสามารถประยุกต์ปรัชญาให้เป็นรูปธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทั่วไปของบุคคล และวิถีวัฒนธรรมธรรมชาติของชุมชน สามารถจะมีความสมดุล มั่นคง และยั่งยืนได้ในระยะยาว

3. ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคในการขับเคลื่อนชุมชนเข้าสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาและวิเคราะห์ภาพรวมของปัจจัยสนับสนุนหรือปัจจัยบวกในด้านต่างๆ ที่จะหนุนเสริมให้กระบวนการพัฒนาหมู่บ้านเข้าสู่วิถีแห่งความพอเพียง เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและง่ายขึ้น จากหมู่บ้านตัวอย่าง พบว่า มีปัจจัยสนับสนุนที่มีความสำคัญและมีผลกระทบทางบวกต่อกระบวนการพัฒนาเข้าสู่ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ การบริหารจัดการกลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ การได้รับแรงสนับสนุนจากองค์การภายนอก การมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการมีผู้นำชุมชนมีศักยภาพและโดดเด่นชัดเจน

นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงนโยบายนั้น พบว่า แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 (1) การบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ รวมถึงนโยบายกระทรวงมหาดไทยที่มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นเจ้าภาพหลักในการแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้โครงสร้างของ “ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงมหาดไทย (ศจพ.มท.)” โดยน้อมนำ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และ “หลักการบริหารจัดการเชิงพื้นที่” มาเป็นแนวทางปฏิบัติงานและให้บูรณาการทำงานกับหน่วยงานภาคีทุกภาคส่วน

ในด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิด ผู้นำกลุ่ม ที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำการพัฒนาขั้นพื้นฐานและขั้นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ออกปฏิบัติการเผยแพร่ความรู้ตามโอกาสต่างๆ นอกเหนือจากการจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้านแล้ว ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น มีความรักและศรัทธาในตัวของผู้นำชุมชนด้วยเป็นผลให้กิจกรรมที่ดำเนินการสำเร็จเร็วยิ่งขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนจากภาคีต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุน ส่งเสริมการเรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเป้าประสงค์หลักในการพัฒนาให้คนในชุมชนมีความรู้สามารถในการพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัวและบริหารจัดการชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในที่สุด

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่สมาชิกและประชาชนทั่วไป ตามหลักเกณฑ์กิจกรรมของกรมการพัฒนาชุมชนและกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถกำหนดแผนปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนเองได้โดยเรียนรู้ร่วมกันในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดพลังร่วมของประชาชนและสมาชิกด้วยกัน ในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนเองและชุมชน อีกทั้งยังต่อยอดกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยการส่งเสริมสมาชิกและประชาชนทั่วไปในด้านวิชาการ และประสานภาคีการพัฒนา หน่วยงานรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อของบประมาณสนับสนุนกลุ่มในการประกอบกิจกรรมหรือต่อยอดกิจกรรมและสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนเองและชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในขณะเดียวกัน ปัจจัยอุปสรรคหรือปัจจัยลบด้านต่างๆ ที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาชุมชนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไม่เกิดขึ้นโดยสะดวก พบว่า มีปัจจัยอุปสรรคที่มีลำดับความสำคัญ กล่าวคือ ชุมชนมีกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม และวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมจากภายนอก สมาชิกในชุมชนขาดการเข้าถึงปัจจัยการผลิต ความรู้ และเทคโนโลยี และบางส่วนมีความขัดแย้งกันเองในกลุ่มต่างๆ หรือระหว่างผู้นำด้านต่างๆ ในชุมชน และมีทัศนคติการพึ่งพาภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่มากเกินไป รวมถึงความไม่ต่อเนื่องและไม่ชัดเจนของนโยบายการพัฒนาจากภาครัฐ

2. อภิปรายผล

ประเด็นการถอดบทเรียนการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนต้นแบบด้านวิสาหกิจชุมชน ด้านการเกษตร และด้านการท่องเที่ยว/บริการ จำนวน 3 ชุมชน สามารถอภิปรายผลการถอดบทเรียนองค์ความรู้แห่งความสำเร็จ ตามรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านบทบาทของผู้นำชุมชน

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบทั้งสามชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนมีทั้งแบบทางการ ได้แก่ บ้านคลองกล้วยและบ้านบางกระน้อย และผู้นำตามธรรมชาติ คือ บ้านนาต้นจั่น มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและผลักดันให้เกิดความสำเร็จของโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เพราะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง โดยการถ่ายทอดความรู้ความสามารถ ให้คำชี้แนะ เป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือกับชาวบ้านและชุมชน รวมทั้งเป็นผู้นำของชุมชนที่ได้รับการยกย่องและยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ และชาวบ้านในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้นำที่อุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชุมชน พร้อมทั้งจะเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สามารถวางตัวได้อย่างเหมาะสม ให้ความสำคัญทั้งงานในตำแหน่งหน้าที่และความ เป็นอยู่ของชาวบ้านไปพร้อมกัน ทำให้เป็นที่ชื่นชม รักใคร่ของชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

ปัจจุบันผู้นำชุมชนทั้งสามชุมชน มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย และได้รับการยกย่องจากสังคมภายนอกว่า เป็นผู้นำที่มีศักยภาพในตนเองสูง มีความสามารถในการใช้และถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์การดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน มีการติดต่อเข้ามาศึกษาดูงาน ออกอากาศทางโทรทัศน์ ได้เป็นวิทยากรรับเชิญให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งเข้ามาทำการวิจัย และให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ มีศักยภาพในการประสานงาน โดยผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการเข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่กับชาวบ้าน ทำให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทสูงทั้งในหมู่บ้านของตนเองและเป็นผู้ช่วยของส่วนราชการในการดำเนินงานในพื้นที่โดยเฉพาะในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ทุกกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จเป็นผลงานของผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ส่วนราชการเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ จากบุคลิกภาพที่โดดเด่นและความสามารถของผู้นำชุมชนทำให้ได้รับการยกย่องและยอมรับจากชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านยามมีปัญหาหรือมีเรื่องเดือดร้อน ส่งผลให้ผู้นำชุมชนสามารถจูงใจชาวบ้านให้มีความเต็มใจและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน โดยทั้งผู้นำ

ชุมชนและชาวบ้านต่างมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ทำประโยชน์เพื่อชุมชน ศักยภาพของผู้นำชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชนทำให้การดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านประสบความสำเร็จ

ดังนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนมีคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นและมีความสามารถในการทำงานจนเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานและชุมชนเป็นอย่างดี และเป็นผู้ที่บทบาทสำคัญในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาใช้ในชุมชนจนประสบความสำเร็จทำให้หมู่บ้านได้รับคัดเลือกจากกระทรวงมหาดไทยให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปว่าบทบาทของผู้นำชุมชนทั้งผู้นำแบบทางการและไม่เป็นทางการเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการใช้ทรัพยากรในชุมชนและใช้ความรู้ความสามารถ รวมทั้งศักยภาพของตนเอง ส่งเสริมและกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้การดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชนของสัมพันธ์ เตชะชวริกและคณะและแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำแบบประสานของ William J. Reddin (อ้างใน ธัญญรัตน์ นันติกา, 2551) ซึ่งกล่าวว่า เป็นลักษณะของผู้นำชุมชนที่ให้ความสำคัญทั้งงานและคนเท่ากัน ผู้นำมีสติปัญญาสูงทำให้ทุกคนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้นำกับคนในชุมชน ทำให้ผลงานดีและมีประสิทธิภาพสูง นอกจากนี้ มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของคณะกรรมการการศึกษาระดับปริญญาตรีและศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมวิทยา (อ้างใน ธัญญรัตน์ นันติกา, 2551) ซึ่งได้ศึกษาลักษณะของผู้นำชุมชนว่าเป็นบุคคลที่ได้รับความเชื่อมั่นและไว้วางใจจากชาวบ้านเนื่องจากมีความรู้ ความสามารถมีประสบการณ์และประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นที่พึ่งพิงและให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้านได้ รวมทั้งมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน มีความสามารถขอความร่วมมือจากชาวบ้านในโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นโครงการที่ต้องอาศัยการดำเนินการร่วมกันของชุมชนทั้งระดับครอบครัวและชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนแต่ชุมชนต้องอาศัยเวลาโดยทุกกิจกรรมเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปไม่เห็นผลทันตาเพราะกิจกรรมต่างๆ เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน แต่มีผู้นำเป็นผู้สร้างจิตสำนึกและกระตุ้นชาวบ้านในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองและชุมชน

จากการศึกษาวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทบาทของผู้นำชุมชนแบบทางการและไม่เป็นทางการ ในการดำเนินกิจกรรมความพอเพียงในหมู่บ้าน พบว่า มีเป้าหมายร่วมกัน คือ ทำให้ชาวบ้านสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ เพื่อให้ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ถ้าทุกชุมชนพึ่งตนเอง ก็จะทำให้อำเภอ จังหวัด และประเทศพึ่งตนเองได้เช่นกัน คุณสมบัติดังที่ได้กล่าวไปแล้วของกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นคุณสมบัติเฉพาะบุคคล ดังนั้นบทบาทของผู้นำชุมชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้โครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประสบผลสำเร็จ ส่วนหนึ่งคงต้องพิจารณาด้วยว่าผู้นำชุมชนที่จะขึ้นมาแทนในอนาคต จะมีคุณสมบัติและสามารถสานต่อสิ่งที่กลุ่มผู้นำชุมชนเดิมได้สร้างเอาไว้มากน้อยเพียงใด หรือมีแนวทางการพัฒนาใหม่ๆ หรือไม่ อย่างไร

2. ด้านปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงานของชุมชนต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของชุมชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ พบว่า เงื่อนไขชุมชน เป็นปัจจัยหลักที่ส่งเสริมบทบาทของชุมชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกได้เป็นด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านสังคมและเครือญาติ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมบทบาทของชุมชนต่อการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง เพราะลักษณะทางสังคมและความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทำให้เกิดความผูกพันรักใคร่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเล็กหรือปัญหาใหญ่ คนในชุมชนจะช่วยกันแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกัน ทำให้เป็นสังคมที่มีความร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่เกิดความขัดแย้งที่รุนแรง มีการประนีประนอมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันสูง ส่งผลให้สังคมในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม รู้รักสามัคคีและมีความเอื้ออาทรต่อกันด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นทำให้ทุกคนพร้อมที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขและแบ่งปันน้ำใจให้กัน ทำให้เกิดความเอื้ออาทรในชุมชนสูง ส่งผลให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านศาสนาและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ส่งเสริมการดำเนินงานในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเนื่องจากชาวบ้านทุกครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งได้รับการเรียนรู้จากพระสงฆ์และผู้อาวุโสในชุมชนที่ทำหน้าที่อบรม สั่งสอนกันมาและได้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ จนทำให้ชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชนมีความสุขเกิดความสามัคคี มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ชาวบ้านทุกวัยไม่ว่าจะเป็นเด็ก คนหนุ่มสาวหรือผู้สูงอายุ มีความเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาโดยเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญของพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ทำให้สามารถพบปะพูดคุย รับประทานอาหารและความเป็นไปของหมู่บ้านตลอดเวลา รวมทั้งยังมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม มีความสามัคคี พึ่งพาอาศัยกันอีกด้วย

ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดถืออาชีพเกษตรกรรมในการทำมาหากินเป็นหลัก คือ ปลูกพืชผัก ไม้ผลและเลี้ยงสัตว์ รายได้ของชาวบ้านจึงเป็นรายได้จากด้านเกษตรกรรมตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้าน ซึ่งได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านทำกิจกรรมด้านเกษตรกรรม โดยให้ชาวบ้านใช้พื้นที่น้อยที่สุดแต่ได้ประโยชน์สูงสุด โดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์โดยวิธีนี้จะทำให้ครัวเรือนเลี้ยงตัวเองได้ นอกจากนี้อาชีพหลักแล้วสามารถทำเป็นอาชีพเสริมของครัวเรือนได้ ผู้นำชุมชนยังได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ โดยให้ชาวบ้านเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ ทำให้ชาวบ้านได้เพิ่มศักยภาพทางด้านเกษตรกรรมของตนเองให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้และเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้และพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดรายได้ให้กับชุมชนเป็นรายได้เสริมขึ้นมา สอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2540) ที่ว่ากิจกรรมที่สำคัญในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน คือ มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถของตนเองและชุมชนเพื่อมีกิจกรรมที่สร้างอาชีพคนในชุมชน เพื่อสร้างรายได้ลดรายจ่ายของคนในชุมชน เช่น การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ และการใช้วัตถุดิบในชุมชนผลิตสินค้าต่าง ๆ เป็นต้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของสากล ศรีรัตนศักดิ์ (2551) ที่ว่าการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อใช้ประโยชน์ต่อชุมชนจะต้องมีการสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นในชุมชน โดยมีกิจกรรมสร้างรายได้ลดรายจ่าย เช่น การผลิตสินค้าจากวัตถุดิบภายในท้องถิ่นและตอบสนองตลาดในท้องถิ่น การรู้จักผลิตสินค้าใช้เอง เช่น ทำสบู่ ยาสีฟัน แชมพู การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

ด้านการศึกษาเรียนรู้ การศึกษาเรียนรู้ในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เป็นผลจากการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนและชาวบ้าน การศึกษาทำให้เกิดความรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการนำไปสู่ความสำเร็จ โดยการเรียนรู้ต้องศึกษาให้รู้จริงและรู้แจ้ง ถ้าขาดความรู้จะทำให้ประสบกับความล้มเหลว การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบผลสำเร็จต้องรู้จักเรียนรู้ พัฒนาตนเอง รู้จักรักเหงา รู้อดีต และรู้จักอนาคต โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในชีวิตด้วยตนเองหรือจากการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่นให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทุกคนช่วยกันพัฒนาชีวิตของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน มีการสืบทอด

และเรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาให้เป็นสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำ โดยไม่ได้ใช้เงินเป็นตัวตั้ง การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมที่ดี หากชาวบ้านมีความสนใจ ใฝ่รู้ใฝ่เรียนแล้ว ชุมชนมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับชาวบ้านอยู่เสมอ ถึงแม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาไม่สูง พออ่านออกเขียนได้แต่ความเชื่อมโยงระหว่างอาชีพเกษตรกรรมกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สามารถเกิดเป็นรูปธรรมทั้งในครอบครัวและชุมชนได้ไม่ยาก

จากการศึกษาวิจัยพบว่าเงื่อนไขชุมชน ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งอันนำมาซึ่งการส่งเสริมการดำเนินงานโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านสังคม เครือญาติ ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการศึกษา ซึ่งปัจจัยดังกล่าว เป็นกลุ่มทุนทางสังคมและกลุ่มปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ที่มีความสำคัญเป็นปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากแต่ละชุมชนมีลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนในบริบทของตนเอง มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและน้ำและภูมิอากาศที่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้านหาเลี้ยงชีพได้และมีรายได้เพิ่ม ส่วนความสัมพันธ์ทางสังคม มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกันสูงเพราะเป็นระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ทำให้สังคมมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้ชุมชนสูง ชาวบ้านทุกคนนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นคนดี ศาสนาสอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว มีวัฒนธรรมและประเพณีสำคัญของหมู่บ้านตลอดทั้งปีทำให้ชาวบ้านมีกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน รายได้ของชาวบ้านเกิดจากการทำกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี และการศึกษาของชุมชนได้ส่งเสริมชุมชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพราะชาวบ้านได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินชีวิตตามแนวทางความพอเพียง และที่สำคัญแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเรียนรู้ได้โดยผู้ที่สนใจไม่ต้องเรียนจบปริญญาก็สามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยเฉพาะชาวบ้านมีศักยภาพของชุมชนสูง ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาหรือทุนของชุมชน ที่มีไว้เพื่อให้คนในชุมชนนำมาเรียนรู้และพัฒนาร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนสูงสุด โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันหรือกระตุ้นการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้เกิดเป็นผลสำเร็จเป็นรูปธรรมขึ้นมาปัจจุบันหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของสถาบันการศึกษาหลายแห่ง มีผู้มาเยี่ยมชมและศึกษาดูงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็นประจำ จะเห็นว่าการศึกษาของชุมชนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นประจำและปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ทำให้เกิดกิจกรรมความพอเพียงในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนคอยให้ความช่วยเหลือ ให้ความรู้ คำแนะนำ แก่คนในชุมชนนั่นเอง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณพิชญา วาจามธุระ (2552) ที่ศึกษากระบวนการพัฒนาและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผู้นำถือเป็นผู้ดูแลความอยู่รอดของชาวบ้าน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีความสามัคคี ประพฤติปฏิบัติดี มีความสามารถและนึกถึงส่วนรวมจริงจะสามารถนำพาศูนย์ครัวชาวบ้านประสบผลสำเร็จและสร้างความเข้มแข็ง โดยเป็นผู้นำประเภทผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน การมีความสามารถในการระดมทุนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน นอกจากนี้ผลการวิจัยปัจจัยด้านเงื่อนไขชุมชนที่ส่งเสริมการดำเนินงานของชุมชน พบว่ามีความสอดคล้องกับการผลการศึกษาวิจัยของคณะทำงานโครงการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2545) ซึ่งได้ศึกษาวิจัย ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ปัจจัยกลุ่มทุนทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นชุมชนเข้มแข็ง และกลุ่มปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

3. ด้านการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

ความสามารถทางด้านการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของชุมชนอย่างยิ่ง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ที่ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในระดับตนเองและชุมชนด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านและชุมชนมีการดำเนินชีวิตตามเงื่อนไขความสามารถทางด้านการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

ความพอประมาณ มีความสามารถในการบริหารจัดการกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เนื่องจาก ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้ชาวบ้านเน้นการผลิตเพื่อบริโภค เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ โดยการทำมาหาเลี้ยงชีพ เช่น ทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผล และเลี้ยงสัตว์ โดยผู้นำชุมชนทำหน้าที่ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือหรือถ่ายทอดความรู้ ในกิจกรรมต่างๆ ให้ชาวบ้านทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นหรือฟุ่มเฟือย ทำให้ชาวบ้านรู้จักวางแผนการใช้จ่าย ทำให้มีเงินออมและไม่ไปกู้หนี้ยืมสิน จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนาแล้วเชิญชวนประชาสัมพันธให้ชาวบ้านทุกบ้าน ทุกเพศ ทุกวัย เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน ระหว่างชาวบ้านด้วยกันและเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมให้กับเยาวชนรุ่นหลังสืบทอดต่อไป มุ่งเน้นให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตอย่างพออยู่พอกินพอใช้ และมีความพอใจในการดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมโดยดูพื้นฐานทุนทางชุมชนไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาและที่ดินทำกิน โดยทำเกษตรแบบผสมผสาน และการ

รวมกลุ่มอาชีพต่างๆ ทำให้ชาวบ้านและชุมชนมีรายได้หลักในการเลี้ยงชีพและมีรายได้เสริม ทำให้ชาวบ้านสามารถใช้ทุนที่มีอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับชุมชน

ความมีเหตุผล มีความสามารถในการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เนื่องจากการส่งเสริมให้จัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ทุกคนรอบครัวมีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน และเน้นการผลิตเพื่อบริโภคโดยการทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว ทำเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อให้ชาวบ้านมีทั้งข้าว พืชผัก ไม้ผลและสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือนเมื่อเหลือก็สามารถขายเป็นรายได้ นอกจากนี้ยังมีการร่วมกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มอาชีพต่างๆ ทำให้ได้รับประโยชน์จากแต่ละกิจกรรมทั้งผลผลิตและรายได้ สมาชิกกลุ่มได้ช่วยเหลือกัน ผู้นำชุมชนใช้เวทีชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้ ปรึกษาหารือ พบปะพูดคุยกับลูกบ้าน ในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวกับชาวบ้านและชุมชน โดยใช้เวทีชาวบ้านรับฟังความคิดเห็น และให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็น โดยการใช้เหตุผลพูดคุยกันเป็นสำคัญไม่ใช้อารมณ์ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นร่วมกัน ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและเกิดการพัฒนาร่วมกันและชุมชน

การมีภูมิคุ้มกัน การให้ความรู้แก่ชาวบ้านและส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ร่วมกันอยู่เสมอ ทำให้ชาวบ้านและชุมชนรู้จักคิดและตัดสินใจด้วยเหตุและผล ส่งผลให้ชาวบ้าน มีความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังในการที่จะตัดสินใจทำอะไรๆ เป็นอย่างดี อีกทั้งชาวบ้านมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ สามารถเป็นที่พึ่งพาของลูกบ้านในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความรู้และความเข้าใจในการพึ่งตนเองได้เป็นสำคัญ โดยเน้นให้ชาวบ้านอาศัยภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการประกอบอาชีพหลักและสร้างอาชีพเสริมให้ครอบครัวและชุมชน ซึ่งจะทำให้ทั้งระดับครอบครัวและชุมชน สามารถเลี้ยงตัวเองและชุมชนได้ โดยในระดับครอบครัวต้องมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนก่อนและเมื่อเหลือจากการบริโภคถึงจะเป็นการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ต่อไป

ความรู้และคุณธรรม มีการเสริมสร้างคุณภาพคนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน เพราะได้ใช้เวทีชาวบ้านในการให้ความรู้และพบปะ พูดคุยกับชาวบ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละครั้ง ส่งผลให้ชาวบ้านได้รับความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความรอบคอบ และความระมัดระวังในการกระทำต่างๆ ของตนเองและชุมชน การที่ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดและทำงานร่วมกันทำให้ชุมชนมีความสามัคคีกลมเกลียวเป็นหนึ่งเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวแต่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำให้เกิดความมีน้ำใจในชุมชนส่งผลให้คนใน

ชุมชนมีจิตใจดี ไม่แก่งแย่งและเบียดบังผลประโยชน์กัน และเมื่อคนในชุมชนมุ่งทำแต่ความดีละเว้นความชั่ว ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งด้านความรู้และจิตใจ ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในชุมชน เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มสามารถช่วยเหลือกันได้ โดยในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันหลากหลายกลุ่ม อาทิ เช่น กลุ่มเกษตรแบบผสมผสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มวิสาหกิจโรงสีข้าว โดยกลุ่มจะยึดหลักการใช้วัตถุดิบในพื้นที่นำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม จากรวมกลุ่มของชาวบ้านทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและมีการพัฒนา ทำให้เกิดประโยชน์สามารถสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและกลุ่มได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ได้มีการส่งเสริมสนับสนุนชุมชนให้มีการสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนใกล้เคียงหรือชุมชนห่างไกล โดยการแลกเปลี่ยนสินค้าของชุมชนตนเองกับชุมชนอื่น รวมทั้งการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนอื่น เพราะการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่าง ทำให้กลายเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของคนไทยและต่างชาติ ตามธรรมชาติแต่ละชุมชนจะมีลักษณะของจุดเด่นหรือจุดแข็งของชุมชนที่ต่างกัน จึงสามารถสร้างเครือข่ายโดยการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนกันเกี่ยวกับภูมิปัญญาและความรู้ของท้องถิ่นโดยมีผู้นำและคนในชุมชนเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม การนำไปประยุกต์ใช้ครอบคลุมตามแนวทางการบูรณาการการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) คือ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยพื้นฐานคือ การพึ่งตนเองเป็นหลัก การทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร ความสมเหตุสมผล และการพร้อมรับความเปลี่ยนแปลง การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละสัดส่วน แต่ละระดับ ครอบคลุมทั้งทางด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเศรษฐกิจการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง 5 ด้าน การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ ประกอบด้วย ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เลือกรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ใช้ชีวิตอย่างพอควรคิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป การเฝ้าระวังเลือกสำรวจ ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านเองก่อนก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

ผลจากการถอดบทเรียนการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ทั้ง 3 ชุมชน ผู้วิจัยพบว่า ทั้งสามชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ทำให้ชาวบ้านและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีรายได้จากอาชีพหลักและอาชีพเสริมทั้งในระดับครัวเรือนและการรวมกลุ่มโดยเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ ทำให้มีการสร้างเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน มีการคิดการวางแผนและตัดสินใจด้วยเหตุผลมีการไตร่ตรองถึงผลของการกระทำ โดยใช้ความรู้และคุณธรรม ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดความเสี่ยง ในที่สุดสามารถพัฒนาหมู่บ้านทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนให้มีความสมดุลและความยั่งยืน ไม่เกิดการกระทบกระเทือนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและภายในประเทศ เนื่องจากชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภายนอก โดยทั้งนี้ความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ โดยการส่งเสริมและกระตุ้นให้ชุมชนมีความพอเพียงประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ พอสมควรต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และแนวคิดการบริหารจัดการเศรษฐกิจพอเพียงจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กล่าวว่า เป็นแนวทางในการในการดำเนินงานและการปฏิบัติงานของผู้ผู้นำในการนำแนวทางการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การพึ่งตนเอง การเสริมสร้างคุณภาพให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน การรวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่าย ให้เกิดผลในชุมชน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังมีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ (2546) ซึ่งพบว่า สมาชิกในชุมชนยึดหลักการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงบนพื้นฐานของการคิดพึ่งตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกัน ระดับปฏิบัติ คือ ผู้นำชุมชนนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพึ่งตนเองได้ การอยู่อย่างพอเพียงการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร และการอยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้ คือ สมาชิกในชุมชนพัฒนาชีวิตของตนเองได้ดีขึ้นโดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้เกิดความพอเพียงในทุกะดับของการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วม ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ด้วยลักษณะของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในงานแต่ละด้านอย่างชัดเจนตามความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ทำให้มีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ดำเนินการในชุมชน ผู้นำชุมชนได้ทำหรือลงมือปฏิบัติตามหลักความพอเพียงเป็นตัวอย่างทั้งในการดำเนินชีวิตส่วนตัวและให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้เห็นเป็นแบบอย่างและอยากทำตาม นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานกับหมู่บ้าน ซึ่งทำให้หน่วยงานมีความใกล้ชิดกับชุมชนได้ง่าย และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำเป็นแบบเครือญาติทำให้การทำงานของผู้นำชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันและทำให้เกิดประสานงานที่ดี มีความร่วมมือกันสูง มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจเข้ามาศึกษาดูงานส่งผลให้การหาผู้ที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ต้องใช้เวลาในการพัฒนาเพราะมีคนทำงานน้อย และผู้นำชุมชนยังต้องการองค์ความรู้และประสบการณ์ในการทำหน้าที่การถ่ายทอด ทักษะการทำงานและประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ วิทยา จันทะวงศ์ศรี (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ

ผลจากถอดบทเรียน พบว่า ลักษณะของสมาชิกในชุมชนหรือชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่ผูกพันผู้คนไว้ด้วยกัน ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลสูงในชุมชน การดำเนินชีวิตตามหลักความพอเพียงทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ทำให้ไม่เป็นภาระและสร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชน จากลักษณะดังกล่าวทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นศักยภาพของหมู่บ้านป่าไผ่ แต่ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ชาวบ้านยังคงมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมความพอเพียงในชุมชน ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและชาวบ้าน พบว่า ผู้นำชุมชนเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในทุกขั้นตอนของกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเมื่อเกิดปัญหา อุปสรรค ผู้นำชุมชนจะจัดเวทีประชาคมขึ้นเพื่อปรึกษาแก้ไขปัญหา ร่วมกับชาวบ้านในชุมชน การดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปควบคู่กับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน นอกจากนั้นยังมีการเรียนรู้ร่วมกับคนภายนอก อาทิเช่น การฝึกอบรมสัมมนาทัศนศึกษาดูงาน เป็นต้น จากผลการวิจัยดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเกิดจากการกระตุ้นและผลักดันของชุมชน โดยกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการระดมความคิด ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน

แต่ในขั้นตอนต่างๆ ผู้นำชุมชนจะคอยชี้แนะแนวทางให้ชาวบ้าน เพราะผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์มากกว่าชาวบ้าน อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ชาวบ้านเชื่อถือและให้ความไว้วางใจ ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวเกิดจากการระดมความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอย่างแท้จริง ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นความสำเร็จจากความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนที่ทำให้เกิดการตัดสินใจของชุมชน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชนอย่างแท้จริง

ประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนของชุมชนรองรับ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากผลการศึกษาโดยการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนรองรับทั้งสามชุมชน ในภาพรวมพบว่า มีความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านความหมายที่หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัว โดยผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการศึกษา ของ ณรงค์ คงบำรุง (2552) เรื่องกระบวนการพัฒนาอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยประชาชน บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านความหมายในภาพรวมในระดับมาก โดยที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในเรื่องความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัว รองลงมาคือ การดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องอาศัยความรู้คู่คุณธรรม และการดำเนินชีวิตทางสายกลางถือเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

ทั้งนี้ การที่ชุมชนรองรับมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากนั้น มาจากการที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ทำให้ประชาชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้โดยตรง ทำให้เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี และการให้ความรู้โดยผู้นำชุมชนและนักพัฒนาชุมชนในพื้นที่ด้วย อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือการที่รัฐบาลมีนโยบายเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงออกมาผ่านทางหน่วยงานต่างๆ มากมาย เช่น โครงการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการหมู่บ้านพอเพียง เป็นต้น รวมถึงหน่วยงานท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการนำแนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาดำเนินนโยบาย ออกมาเป็นโครงการต่างๆ เช่น โครงการปลูกพืชผักสวนครัวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

ในขณะที่ผลการสนทนากลุ่มกับผู้นำที่มีบทบาทในชุมชน มีผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน คือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาก เนื่องจากผู้นำส่วนใหญ่เคยได้ยินแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การอบรม ประชุม สัมมนา ศึกษาดูงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเศรษฐกิจพอเพียงในระดับหนึ่ง รวมถึงเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของน้ำฝน ผ่องสุวรรณ (2553) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสงครามที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วาสนา ศรีนวลใย (2551) ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แสดงว่าประชาชนเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทยนำไปปฏิบัติ

การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของชุมชนรองรับนั้น ได้มีการนำแนวเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของประเวศ วะสี (2542) ที่ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ โดยการส่งเสริมและกระตุ้นให้ชุมชนมีความพอเพียงประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ พอสมควรต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ส่วนการดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นประชาชนในชุมชนรองรับได้ดำเนินการกิจกรรมเป็นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมด 6 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญญารัตน์ นันตिका (2551) ดังนี้

- 1) ด้านการลดรายจ่าย มีกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การปลูกพืชผักสวนครัวในครัวเรือนและในชุมชน ลดต้นทุนการผลิต โดยใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อเปรียบเทียบรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน และรวมกันในกลุ่มชุมชน

2) ด้านการเพิ่มรายได้ มีกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคที่เหลือจำหน่ายภายในชุมชนและนอกชุมชน การรวมกลุ่มแปรรูปอาหาร เช่น น้ำพริก แปรรูปผลไม้ เช่น น้ำผลไม้ มะม่วงแผ่น เป็นต้น การรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพเสริม เช่น ทอผ้า การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นต้น

3) ด้านการออม มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อระดมทุน เพื่อการผลิต และเป็นเครือข่ายสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่บ้านภายในหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง ได้แก่ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรชีวภาพ, กลุ่มแปรรูปอาหารและผลไม้, กลุ่มวิสาหกิจโรงสีข้าวชุมชน เป็นต้น

4) ด้านการดูแลสุขภาพในชุมชน ได้จัดทำกิจกรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน มีกิจกรรมดูแลผู้สูงอายุและคนพิการ มีกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

5) ด้านการดำรงชีวิต โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีการเห็นชอบจากประชาคมหมู่บ้านเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ โดยมีแผนชุมชน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในระดับกลุ่มและระดับชุมชน คนในชุมชนยึดมั่นในหลักศาสนา มีกิจกรรมสืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีกฎระเบียบหมู่บ้านเป็นลายลักษณ์อักษร

6) ด้านการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมทั้งด้านอนุรักษ์พัฒนาและช่วยเสริมสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม มีกิจกรรมการรักษาดูแลแม่น้ำ-ลำคลอง การปรับปรุงภูมิทัศน์ เป็นต้น

กิจกรรมการนำแนวเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชนรองรับได้ดำเนินการกิจกรรมเป็นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมด 6 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมความพอเพียงในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2541) ทั้ง 6 ด้าน คือ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การออม การดูแลสุขภาพ การดำรงชีวิต การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนจากชุมชนชน เพื่อให้การดำเนินงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีประสิทธิภาพมากขึ้น กล่าวคือ ต้องพัฒนาแนวคิดให้ชัดเจน โดยการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางเพื่อนำไปสู่การสร้างความสำเร็จเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงให้ขยายผลในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนในการดำเนินชีวิต โดยน้อมเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นปรัชญานำทางชีวิต และเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มอาชีพและพื้นที่ต่างๆ จนสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างของสังคมและยึดหลักการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงในที่สุด ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยสร้างและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้มีประสบการณ์ที่จะผ่านกระบวนการไตร่ตรองและเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบแนวคิด และพื้นฐานในการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่พลังศรัทธาและฉันทามติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม มีการเชื่อมโยงกลุ่มหรือบุคคลที่มีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อสร้างแกนเครือข่ายขับเคลื่อนในการสานต่อองค์ความรู้และรวมพลังเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมให้ไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงการขยายผลในภาคส่วนต่างๆ ในหลากหลายมิติให้เกิดพลังเครือข่ายที่มีแรงมากเพียงพอที่จะทำให้กระแสเศรษฐกิจพอเพียงขยายต่อไปเรื่อยๆ ในวงกว้างอย่างเป็นธรรมชาติจนเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ถึงแนวทาง วิธีการและเงื่อนไขในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างบูรณาการเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนและสังคมต่อไป

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิเคราะห์ถอดบทเรียนของข้อมูลจากหมู่บ้านกรณีศึกษาและจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในเวทีรวบรวมข้อมูลและระดมความคิดเห็นและเวทีคืนข้อมูลเพื่อปรับปรุงแก้ไข ข้อเสนอสามารถเกิดเป็นข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาเข้าสู่การเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเสนอต่อภาครัฐ ภาคชุมชน หรือภาควิชาการ มีรายละเอียดดังนี้

1) ส่งเสริมและเผยแพร่ตัวอย่างที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตและประสบความสำเร็จเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้นำแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน และสังคมต่อไป

2) ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีกิจกรรมส่งเสริมรายได้ลดรายจ่ายในครัวเรือนและชุมชน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีงบประมาณที่จะบริหารจัดการได้ มิใช่เน้นเพียงการพัฒนาสาธารณูปโภคเท่านั้น ดังนั้น ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำการส่งเสริมสนับสนุน ทั้งทางด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ เช่น ส่งเสริมอาชีพเสริมแก่คนในชุมชน จัดเวทีประชาคมเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และควรให้คนในชุมชนทำการรวมกลุ่มกัน เพื่อนำความรู้ต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้กันภายในชุมชน และสนับสนุนให้ความรู้แก่คนในชุมชนทั้งทางด้านการประกอบอาชีพ เพื่อให้มีอาชีพที่มั่นคง และมีความพอเพียง

3) ควรมีการนำประชาชนในชุมชนไปศึกษาดูงานจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อมีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ และให้มีการรวมกลุ่มกันของประชาชนเพื่อนำความรู้ที่ศึกษามาประพฤติปฏิบัติ ให้ประชาชนมีการเสนอความคิดด้วยตนเอง โดยทางหน่วยงานรัฐเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำและสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

4) สนับสนุนกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนในทุกรูปแบบและอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านหลักการและทางด้านประสบการณ์จริง ทุกภาคส่วนร่วมกันสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในจัดทำแผนชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมแก่สมาชิกชุมชนให้ชัดเจน ยึดการวางแผนพัฒนาตามศักยภาพของภูมิสังคม และตามความต้องการของสมาชิกในชุมชนที่แท้จริง ให้ชุมชนมีแนวทางและโอกาสในการระดมพลังสังคมทั้งภายในและภายนอกสนับสนุนการพัฒนา

5) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาองค์ความรู้ ประสิทธิภาพ ข้าราชการข้อมูล และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมให้ชุมชนมีกระบวนการตัดสินใจในด้านคุณค่า คุณธรรม และความดี ไม่หลงไหลในด้านมูลค่า เงินตรา และวัตถุนิยมจนเกินไป ภาครัฐและภาคประชาสังคมควรร่วมกันพัฒนาชุมชนอย่างเท่าเทียม รวมทั้งคาดหวังในความต่อเนื่องของนโยบายการพัฒนาในเชิงบูรณาการจากด้านต่างๆ

แม้ว่า การพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นย้ำที่การเริ่มต้นจากการพึ่งพาตนเองของชุมชน จากการใช้ทรัพยากรชุมชน และภูมิปัญญาของชุมชน แต่การมีนโยบายพัฒนาสนับสนุนจากภาครัฐที่เป็นบูรณาการ มีความต่อเนื่องเป็นวาระแห่งชาติที่แท้จริง เป็นอิสระจากนโยบายทางการเมือง นับว่า จะสามารถเป็นแรงส่งที่ดีของกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ

พอเพียงในระยะยาว โดยหลีกเลี่ยงไม่ให้เป็นเพียงนโยบายส่งเสริมที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวตามกระแส หากแต่จะเป็นกระบวนการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นสำคัญ

3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) หน่วยงานที่จะจัดทำโครงการเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีการสำรวจหรือศึกษาถึงความเป็นไปได้และปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดทำและเผยแพร่โครงการที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชาวบ้านหรือคนในชุมชนก่อน เนื่องจากโครงการส่วนใหญ่เน้นส่งเสริมด้านการผลิตมากกว่าการสร้างความรู้เข้าใจหลักวิถีคิดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการตลาดตามมา

2) ส่วนราชการหรือหน่วยงานต่างๆ ในส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง ควรให้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยการให้คำแนะนำเพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงหรือชุมชนอื่น เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป โดยให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินโครงการในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นพี่เลี้ยงให้ชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน ต้องมั่นใจและไว้วางใจชุมชน โดยเชื่อว่าชุมชนมีความสามารถจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ และส่วนราชการต้องไม่ชี้นำหรือสั่งการในการดำเนินโครงการของชุมชน ต้องเป็นโครงการที่เป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาต่อยอดการพัฒนาและขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนให้กับชุมชนอื่นได้เกิดการเรียนรู้

2) ควรศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้พัฒนาและเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืนต่อไป